

Przedsiębiorstwo Doświadczalno-Produkcyjne Szybownictwa, Bielsko-Biała

Szybowiec SZD-41 A „JANTAR STANDARD”

INSTRUKCJA UŻYTKOWANIA W LOCIE

Wydanie I z dnia 22.05.1975

Instrukcja niniejsza jest częścią składową
Świadectwa Sprawności Technicznej szybowca o znakach rozpoznawczych:

SP – 3054

nr fabr. B – 731

Uzgodniona z Ministerstwem Komunikacji,
Inspektoratem Kontroli Cywilnych Statków Powietrznych

Data 02.12.1975

1. OPIS SZYBOWCA

1.1. OPIS OGÓLNY

SZD-41A "JANTAR STANDARD" jest jednomiejscowym wysokowyczynowym szybowcem zawodniczym klasy standard. Konstrukcja wykonana całkowicie z laminatów szkło-epoksydowych.

Skrzydło – dwudzielne, trapezowe, z profilem NN8. Dźwigar skrzynkowy z pasami i ściankami z laminatu. Pokrycia przekładkowe laminat - pianka – laminat. Ścianka tylna laminatowa, brak żeber. Integralne zbiorniki balastowe w przykadłubowej części skrzydła.

Lotki – 20%, nie dzielone, nie wyważone masowo, zawieszono w 5 punktach i napędzane w dwóch punktach. Konstrukcja laminatowa, przekładkowa.

Hamulce aerodynamiczne – wysuwne, płyty z blachy duralowej z dociąganiem do obrysu skrzydeł nakładkami.

Kadłub – wraz ze statecznikiem kierunku wykonany całkowicie z laminatu. Część centralna zawiera stalową kratę, do której mocowane są skrzydła i podwozie.

Podwozie – chowane, nie amortyzowane z kółkiem $\varnothing$ 350 x 135 zaopatrzonym w hamulec tarczowy. Ciśnienie pneumatyka 2,0 atm. W tyle stałe kółko $\varnothing$ 200. Hamulec koła połączony z napędem hamulców aerodynamicznych.

Kabina – osłonięta osłoną. Przednia część osłony stała, tylna odejmowana. Pozycja pilota pół-leżąca z regulacją oparcia na ziemi. Pedaly przestawiane w locie. Tablica przyrządów kolumnowa. Regulowana wentylacja z nadmuchem na przednią szybę limuzyny.

Usterzenie – w układzie "T". Statecznik kierunku, ster kierunku, statecznik wysokości i ster wysokości - konstrukcji przekładkowej. Ster wysokości dzielony, każda część zawieszona w 3 punktach. Ster kierunku całkowicie wyważony masowo i zawieszony w 2 punktach.

Wyposażenie – przyrządy pokładowe (wyszczególnione w punkcie 1.3.), instalacja sanitarna oraz apteczka. Ponadto szybowiec posiada wbudowaną na stałe antenę w stateczniku pionowym pozwalającą na podłączenie radiostacji szybowcowej.

Zaczep – bezpiecznikowy typu TOST EUROPA 72, zamocowany w przedzie kadłuba pod tablicą przyrządów. Zaczep otwiera się przez pociągnięcie uchwytu wyzwalającego i zamyka samoczynnie po puszczeniu uchwytu pod działaniem sprężyny zwrotnej. Podczas startu za wyciągarką, gdy kąt liny przekroczy przewidzianą wielkość maksymalną następuje samoczynne zwolnienie liny z zaczepu. Dostęp do zaczepu jest możliwy po demontażu tablicy przyrządów i jej podstawy.

Wyposażenie ruchome – dźwignia do montażu skrzydeł, przewód gumowy z lejkiem do napełniania instalacji balastowej, pokrowiec na limuzynę oraz pokrowce na cały szybowiec.

Dokumenty pokładowe – książka szybowca, Instrukcja Użytkowania w Locie oraz Instrukcja Obsługi Technicznej.

1.2. GŁÓWNE DANE TECHNICZNE

Rozpiętość:	15,00 m
Długość	7,11 m
Wysokość:	1,605 m
Wznios skrzydła:	1,5°
Powierzchnia nośna:	10,66 m
Wydłużenie:	21,10
Cięciwa przykadłubowa:	0,95 m
Cięciwa końcowa:	0,45 m
średnia cięciwa aerodynamiczna:	0,742 m
(punkt natarcia średniej cięciwy aerodynamicznej położony 79 mm za punktem natarcia cięciwy przykadłubowej)	
Profil skrzydła:	NN8
Pojemność instalacji balastowej (woda)	ok. 100 l
Masa szyb. pustego z wyposażeniem standardowym	252 kg
Maks. dopuszczalna masa w locie bez balastu	360 kg
Maks. dopuszczalna masa w locie z balastem wodnym	460 kg

1.3. INSTALACJA PRZYRZĄDÓW POKŁADOWYCH (rys. 2)

W skład instalacji wchodzi:

- tablica przyrządów pokładowych,
- dajnik ciśnienia całkowitego umieszczony na stateczniku kierunku,
- 3 dajniki ciśnienia statycznego w środkowej części tylnej partii kadłuba,
- dodatkowe gniazdo dajnika ciśnienia całkowitego dla przyrządów specjalnych
- odwadniacze przewodów ciśnienia całkowitego dostępne przez wziernik w dolnej partii statecznika kierunku.

Odwadnianie przewodu ciśnienia statycznego odbywa się samoczynnie przez dajnik dolny.

Tablica przyrządów jest przymocowana do podstawy śrubą umieszczoną w ścianie czołowej tablicy i osłonięta od góry osłoną przymocowaną, do kadłuba.

Wyposażenie „standard” obejmuje następujące przyrządy:

- prędkościomierz PR-250S seria B,
- wysokościomierz W-10S,
- wariometry WRS-5D i PR-03 z kompensatorem KWEC-2 i termosami,
- zakrętomierz EZS-3,
- busola BS-1.

Tablica zawiera miejsce dla zabudowy dalszych przyrządów specjalnych.

Dostęp do wszystkich przyrządów jest możliwy po odkręceniu śruby centralnej i wysunięciu tablicy do przodu.

1.4. BALAST WODNY

W skład instalacji balastu wchodzi:

- 2 integralne zbiorniki w przednim kesonie u nasady skrzydła o łącznej pojemności ok. 100 l,
- zawór do napełniania i spustu wody umieszczony za lukiem, podwozia, obsługiwany suwakiem na lewej burcie (gałka czarna),

- przewody wodne łączące zbiorniki z zaworem i wylotem,
- przewody odpowietrzające łączące zbiorniki z wylotem na grzbiecie kadłuba.

Napełnianie zbiorników odbywa się przez wylot przewodu spustowego, do którego podłącza się przewód gumowy z lejkiem.

2. WARUNKI UŻYTKOWANIA

	bez balastu	z balastem
1. Maks. dopuszczalna masa szybowca pustego z wyposażeniem niezbędnym do lotu:	252 kg	
2. Dopuszczalna masa ładunku:		
-minimalna w kabinie	65 kg	65 kg
-maksymalna w kabinie	110 kg	110 kg
3. Masa balastu wodnego:		100 kg
4. Maksymalna masa w locie:	360 kg	460 kg
5. Odległość środka ciężkości szybowca pustego z wyposażeniem niezbędnym do lotu, od krawędzi natarcia skrzydła przy kadłubie (szybowiec ustawiony wg punktu 6 Instr. Obsługi Technicznej)	68 ± 2 cm	
6. Dopuszczalny zakres położenia środka ciężkości w locie	od 19 % SCA	do 47 % SCA
7. Współczynnik obciążenia dopuszczalnego	+ 5,30 / - 2,65	+ 4,14 / - 2,37
8. Współczynnik obciążenia niszczącego	+ 7,95 / - 3,98	+ 6,21 / -3,55

9. Plan załadowania

Miejsce ładunku	Szybowiec bez balastu	Szybowiec z balastem
A. Kabina (pilot + spadochron + bagaż w pobliżu środka ciężkości pilota)	Minimalna: 65 kg Maksymalna: 110 kg	Minimalna: 65 kg Maksymalna: 110 kg
B. Tablica przyrządów (radio, instalacja tlenowa, przyrządy specjalne)	Maksymalnie: 4 kg	Maksymalnie: 4 kg gdy w kabinie maks. 100 kg. Przy ładunku w kabinie ponad 100 kg, na każde 1kg ładunku w tablicy należy umieścić 2 kg w tylnym bagażniku.
C. Środkowy bagażnik (przed dźwigarem)	Maksymalnie: 50 kg	Maksymalnie: 50 kg
D. Tylny bagażnik	Maksymalnie: 10 kg przy ładunku w kabinie ponad 70 kg. Przy ładunku w kabinie poniżej 70 kg, należy na każdy 1 kg ładunku w tylnym bagażniku umieścić: - 0,5 kg w tablicy przyrządów, lub - 4 kg w środkowym bagażniku.	

W przypadku konieczności załadowania szybowca w sposób odmienny od podanego w planie (np. przy ciężarze pilota różnym od dopuszczalnej wielkości ładunku w kabinie) należy sprawdzić masę oraz położenie środka ciężkości szybowca w locie przez zważenie szybowca z pełnym załadowaniem.

10. Zakres użytkowania obejmuje

	bez balastu	z balastem
	prędkości IAS	
a. start i lot za samolotem przy wietrze przy ziemi do 18 m/s przy prędkości lotu do:	145 km/h	145 km/h
b. start za wyciągarką przy wietrze przy ziemi do 12 m/s przy prędkości lotu do:	110 km/h	
c. lot nurkowy z prędkością do:		
-w powietrzu spokojnym	245 km/h	245 km/h
-w powietrzu burzliwym	155 km/h	155 km/h
d. otwieranie i lot przy otwartych hamulcach:		
-w powietrzu spokojnym	245 km/h	245 km/h
-w powietrzu burzliwym	155 km/h	155 km/h
e. lot swobodny przy wietrze o prędkości:	20 m/s	20 m/s
f. lot w chmurach bez wyładowań elektrycznych przy prędkości lotu do:	145 km/h	145 km/h
g. brutalne sterowanie przy prędkości lotu do:	155 km/h	
h. figury akrobacji:	pętla	-
	przewrót	-
	wywrót szybki	-
	spirala	-
	korkociąg	-
f. Lot wysokościowy pod warunkiem wyposażenia szybowca w sprawną instalację tlenową.		

11. Ograniczenia

Szybowiec nie dopuszczony do:

- lotów nocnych,
- akrobacji z balastem wodnym.

12. Postanowienia dodatkowe

- Przy użyciu do holowania linek stalowych należy stosować bezpiecznik zrywowy o wytrzymałości nominalnej $690 \text{ kg} \pm 10\%$.
- Przed wykonaniem lotu zapoznawczego pilot powinien zapoznać się z „Instrukcją Użytkowania w locie”. Lot zapoznawczy wykonywać bez balastu.
- Lot na hoku poniżej samolotu nie jest wskazany ze względu na tarcie liny o powierzchnię kadłuba.
- Lot w warunkach oblodzenia należy ograniczyć do przypadków niezbędnie koniecznych.
- Nie dopuścić do zamarznięcia wody w instalacji balastowej. W locie wysokościowym zawczasu wypuścić balast. Zabrania się startu z balastem wodnym przy temperaturze powietrza na lotnisku poniżej $+10^{\circ}\text{C}$.
- Przed lądowaniem należy wypuścić balast. W przypadku lądowania z balastem wykonać przegląd podwozia.
- Zbędne przetrzymywanie wody w zbiornikach (np. w hangarze) nie wskazane

3. OSIĄGI (rys. 4)

(na podstawie pomiarów w locie)

	Szybowiec	
	bez balastu	z balastem
przy masie w locie:	320 kg	420 kg
i obciążeniu powierzchni:	30,0 kg/m ²	39,4 kg/m ²
Minimalna prędkość opadania:	0,60 m/s	0,69 m/s
przy prędkości:	75 km/h	86 km/h
Maksymalna doskonałość:	38	38
przy prędkości:	92 km/h	105,4 km/h
Prędkość opadania przy prędkości:		
- 100 km/h	0,74 m/s	0,74 m/s
- 120 km/h	1,01m/s	0,91m/s
- 150 km/h	1,64 m/s	1,39 m/s
- 180 km/h	2,57m/s	2,10 m/s
- 200 km/h	3,38 m/s	2,69 m/s
- 220 km/h	4,55 m/s	3,45 m/s
- 250 km/h	7,38 m/s	5,10 m/s

4. UŻYTKOWANIE SZYBOWCA

4.1. PRZEGLAD PRZED ROZPOCZĘCIEM LOTÓW

Przed rozpoczęciem lotów należy sprawdzić:

- całość konstrukcji i pokrycia,
- zabezpieczenie elementów montażowych
- działanie napędów,
- sprawność zaczepu,
- stan podwozia, toczność koła głównego i ogonowego, działanie hamulca koła, ciśnienie powietrza w ogumieniu (wzrokowo), czystość komory podwozia,
- pasy pilota,
- dajniki ciśnienia statycznego i całkowitego (w razie potrzeby przeczyścić)
- sprawność przyrządów pokładowych.

4.2. OBSŁUGA STARTOWA

4 2.1. Otwieranie i zamykanie limuzyny

Limuzyna odkładana zamyka się na 2 niezależne zamki dźwigniowe (prawy i lewy), dostępne z zewnątrz przez okienko. Zamki są otwarte przy przestawieniu dźwigiemek do tyłu. Przy zakładaniu limuzyny wkłada się, najpierw czop tylny, następnie opuszcza przód limuzyny. Po złączeniu limuzyny z kadłubem należy zamknąć zamki przestawiając dźwigiemki do przodu i sprawdzić wzrokowo poprawność połączenia.

4.2.2. Zaczepienie linki holowniczej

1. Pociągnąć uchwyt wyzwalający zaczep aż do oporu.
2. Włożyć mały pierścień końcówki liny holowniczej do zaczepu i puścić uchwyt wyzwalający.
3. **SPRAWDZIC ZACZEPIENIE LINY HOLOWNICZEJ PRZEZ KILKAKROTNE SZARPNIĘCIE!**

4.2.3. Transport szybowca po lotnisku

Szybowiec z zamkniętymi hamulcami aerodynamicznymi i zamkniętą limuzyną można holować samochodem lub ciągnikiem z prędkością do 10 km/h. Długość linki nie mniejsza niż 4 m.

UWAGA:

MANEWROWANIE SZYBOWCEM PO GRZAŚKIEJ NAWIERZCHNI, SZCZEGÓLNIE TOCZENIE DO TYŁU MOŻE SPOWODOWAĆ ZATARCIE OPONY O BLOTNIK AŻ DO UNIERUCHOMIENIA KÓŁKA !

4.2.4. Kotwiczenie szybowca

1. Ustawić szybowiec tak aby wiatr wiał z kierunku tylnego – bocznego.
2. Kotwiczyć szybowiec w następujących punktach:
  - skrzydło - końcówkę skrzydła od strony nawietrznej podeprzeć na wysokości 30 -50 cm obłożyć poduszką siedzeniową i przywiązać sznurem kotwicznym do palików lub grajcarów w odległości ok. 50 cm od końca skrzydła,
  - kadłub - przytwierdzić część ogonową do obustronnie wbitych kołków lub grajcarów opasując rurę kadłubową przy stateczniku kierunku sznurem kotwicznym. Przód szybowca kotwiczyć za zaczep.

UWAGA:

SZYBOWIEC ZAKOTWICZONY POWINIEN MIEĆ OTWARTE HAMULCE AERODYNAMICZNE !

4.2.5. Postępowanie z szybowcem zmoczonym

Z uwagi na konstrukcję (tworzywo sztuczne) szybowiec jest odporny na wilgoć i wpływy atmosferyczne. W przypadku silnego zamoczenia szybowca np.: podczas postoju w terenie przygodnym, zaleca się przewietrzyć wnętrze przez otwarcie wzierników, zdjęcie limuzyny oraz otwarcie hamulców aerodynamicznych. Po przeschnięciu należy przetrzeć szybowiec flanelą.

4.2.6. Odwodnienie instalacji pneumatycznej przyrządów pokładowych

Po locie w długotrwałym opadzie należy:

1. Zdjąć osłonę tablicy przyrządów pokładowych.
2. Rozłączyć przewody ciśnienia całkowitego i statycznego od przyrządów pokładowych.
3. Osuszyć odwadniacz, odkręcając przedtem korek spustowy.
4. Przedmuchać przewody dajników ciśnienia całkowitego i statycznego (przedmuchać pompką do pompowania koła).

UWAGA:

PRZED PRZEDMUCHANIEM PRZEWODÓW UPEWNIĆ SIĘ O PRAWIDŁOWYM ODŁĄCZENIU TABLICY Z PRYZYRZĄDAMI OD PRZEDMUCHIWANEJ CZĘŚCI INSTALACJI – GROŹBA ZNISZCZENIA PRYZYRZĄDÓW POKŁADOWYCH !

5. Wkręcić korek odwadniacza połączyć instalację, sprawdzić szczelność instalacji, założyć osłonę tablicy przyrządów pokładowych.

4.2.7. Zasilanie zakrętomierza – zakładanie baterii

Zakrętomierz elektryczny typu EZS-3 jest zasilany prądem stałym o napięciu 4,5 V czerpanym z okrągłych ogniwo typu R-20. Ogniwa umieszcza się w podłużnym pojemniku

walcowym, który następnie wkłada się od góry do uchwytu w prawej części tablicy przyrządów. Dostęp po zdjęciu osłony tablicy.

UWAGA:

BIEGUN UJEMNY ZESPOLU OGNIW POWINIEN BYĆ SKIEROWANY DO PRZODU !

UWAGA:

ZUŻYTYCH OGNIW NIE WOWO POZOSTAWIAĆ W GNIEZDZIE !

4.3. PILOT W KABINIE

Kabina mieści pilota do 1,85 m wzrostu, ze spadochronem plecowym. Dostosowanie kabiny do wzrostu pilota uzyskuje się przez odpowiednie przestawienie oparcia (6 położeń regulacyjnych) oraz przez przestawienie pedałów (5 położeń). Pozycja musi być dobrana tak, by było możliwe i wygodne realizowanie pełnych wychyleń steru wysokości i kierunku oraz aby był łatwy dostęp do gałki zaczepu.

Czopy oparcia muszą być ustawione symetrycznie i poprawnie osadzone odpowiednich gniazdach. Na oparciu jest zamocowana podpórka głowy, którą można przestawiać na ziemi i w locie.

Napędy sterów i hamulców są obsługiwane w sposób konwencjonalny.

Hamulec kółka jest sprzężony z napędem hamulców aerodynamicznych (koło jest hamowane przy pełnym otwarciu hamulców aerodynamicznych).

- Sprężyna wyważająca siły od steru wysokości jest obsługiwana dźwignią znajdującą się z lewej strony drążka (regulacja skokowa).
- Napęd chowanego podwozia jest obsługiwany suwakiem na prawej burcie. Przy suwaku w położeniu przednim podwozie jest wypuszczone, w położeniu tylnym - schowane. Uchwyt suwaka posiada zapadkę blokującą z przyciskiem w kształcie haka. Podwozie wypuszczone lub schowane jest prawidłowo zabezpieczone zapadką gdy hak nie wystaje z obrysu uchwytu. Zwolnienie zapadki następuje przez wypchnięcie haka do przodu. Osłony luku podwoziowego są zamykane samoczynnie amortyzatorami gumowymi.
- Otwarcie limuzyny (oraz zrzut awaryjny) polega na przestawieniu obydwóch uchwytów (koloru czerwonego) do tyłu i zdjęciu limuzyny.
- Uchwyt zapadki pedałów znajduje się na kolumnie tablicy przyrządów po prawej stronie (kolor brązowy). Przy wyciągniętym uchwycie można pedały przestawiać nogami. Po puszczeniu uchwytu zapadka ustala pedały w najbliższym z 5 położeń regulacyjnych.
- Suwak spustowy balastu wodnego znajduje się na lewej burcie (kolor czarny). Wypuszczenie wody następuje przez przestawienie suwaka w tylne położenie. Przeszawienie suwaka w położenie przednie przerywa spust wody.

UWAGA:

Tylne położenia oparcia przewidziane są tylko dla pilotów ciężkich! Pilot lekki powinien korzystać z przednich położeń.

4.4. CZYNNOŚCI PRZED STARTEM

1. Sprawdzić kompletność wyposażenia pokładowego (książka szybowca, instrukcja użytkowania w locie, narzędzia, przybory do kotwiczenia, pokrowce, sznur do holowania).
2. Sprawdzić amortyzatorki spadochronu i założyć spadochron.

3. Ustawić odpowiednio oparcie, zająć miejsce w kabinie, ustalić położenie pedałów, zapiąć pasy, ustawić oparcie głowy.
4. Wykonać pełne ruchy sterami i hamulcami. Zamknąć hamulce. Ustawić urządzenie wyważające w położeniu od „2” (pilot lekki) do „3” (pilot ciężki) licząc od przodu. Dla startu za wyciągarką odpowiednio od „2” do „4”.
5. Sprawdzić działanie zakrętomierza.
6. Założyć i zamknąć limuzynę, sprawdzić pewność zamknięcia.
7. Zaczepić linkę i sprawdzić pewność zaczepienia.

4.5. PILOTAŻ

4.5.1. Start i lot na holu

Przed startem ustawić suwak sprężyny wyważającej w położeniu od „2” (pilot lekki bez balastu) do „3” (pilot ciężki z balastem). Podwozie chować na wysokości powyżej 150 m. Zalecana prędkość holowania podczas wznoszenia - nie mniej jak 100 km/h, z balastem 110 km/h.

4.5.2. Start za wyciągarką

Przed startem za wyciągarką ustawić suwak sprężyny wyważającej w położeniu: od „2” (pilot lekki) do „4” (pilot ciężki). Podczas stromego wznoszenia lekko ściągać ster wysokości. Najlepszy zakres prędkości holowania 100 -110 km/h. Przed odzepieniem przez pilota zaleca się zluźnić linkę przez oddanie drążka. W przypadku zamierzonego odzepienia samoczynnego należy utrzymywać ster wysokości ściągnięty aż do zwolnienia zaczepu, następnie przejść do lotu ślizgowego. Przy zastosowaniu wyciągarki o mocy 120 KM z linką o długości 700 m, wysokość odzepienia w warunkach bezwietrznych wynosi ok. 150 -170 m (wyraźnie mniej niż na szybowcach wyposażonych w zaczep dolny).

Po odzepieniu należy dodatkowo pociągnąć kilkakrotnie za uchwyt zaczepu, następnie można schować podwozie.

4.5.3. Przeciągnięcie

Przeciągnięcie w locie prostym następuje przy wysokim położeniu przodu kadłuba nad horyzontem i znacznym wychyleniu steru wysokości w górę. Przeciągnięcie poprzedzają wyraźne drgania kadłuba oraz wahania wskazówki prędkościomierza przy spadku prędkości do ok. 68 km/h (pilot lekki bez balastu) wzgl. ok. 80 km/h (pilot ciężki z balastem). Zarazem poziom, oscylacji wskazań spada o ok. 10 km/h. Podczas przepadania można utrzymać równowagę poprzeczną. Wyprowadzenie przez oddanie steru wysokości następuje bez trudności i niezawodnie.

Przeciągnięcie w zakręcie objawia się jako skłonność do zacieśniania zakrętu i jest sygnalizowane wahaniami wskazówki prędkościomierza. W zakręcie o przechyleniu 30° prędkość przeciągnięcia wynosi od ok. 78 km/h (pilot lekki bez balastu) do ok. 92 km/h (pilot ciężki z balastem). Podczas przepadania można utrzymać równowagę poprzeczną. Wyprowadzenie następuje bez trudności. Utrata wysokości w przeciągnięciu w zakręcie na szybowcu z balastem przekracza 30 m.

4.5.4. Korkociąg

Wykonanie korkociągu jest dozwolone tylko bez balastu wodnego. Przy przednim położeniu środka ciężkości (pilot 110 kg + wyposażenie specjalne w tablicy przyrządów 4 kg) wykonanie korkociągu jest wzbronione.

Zalecane wychylenie lotek w korkociągu:

- dla pilota lekkiego: - przeciwne do kierunku obrotu
(wychylenie sprzyja wytłumieniu wahań podłużnych),
- dla pilota średniego: - lotki nie wychylone,
- dla pilota ciężkiego: - zgodne z kierunkiem obrotu
(wychylenie ułatwia wykonanie korkociągu)

W większości przypadków szybowiec wykonuje korkociąg połączony z wahaniami podłużnymi o cyklu obejmującym ok. 1 i ½ zvitki. Przy lekkim pilocie występuje "zarzucanie" do położenia płaskiego, przy czym wskazania prędkości spadają chwilowo aż do 0. Przy wyprowadzaniu wychylenie lotek przeciwne do kierunku obrotu przyspiesza przerwanie korkociągu. W każdym przypadku wyprowadzenie z fazy „stromej” (przy wahaniami) następuje z opóźnieniem nie przekraczającym ½ zvitki. Przy lekkim pilocie i wyprowadzeniu z fazy "płaskiej" opóźnienie dochodzi do 1 i ¼ zvitki. Całkowita utrata wysokości podczas manewru wyprowadzenia wynosi ok. 100 m, a przy nie niezdecydowanym wyprowadzaniu może przekroczyć 100 m.

4.5.5. Każenie

Krążyć z prędkością 75 -90 km/h, zależnie od przechylenia i ciężaru. Czas zmiany kierunku krążenia 2 x 45° wynosi ok. 3,6 sek. (szybowiec bez balastu).

4.5.6. Hamulce aerodynamiczne

Duża skuteczność hamulców aerodynamicznych pozwala na precyzyjne ustalenie kąta podejścia do lądowania. Hamulce można otwierać i zamykać przy prędkości lotu do 245 km/h (powyżej 200 km/h otwierać łagodnie). W locie nurkowym po torze o nachyleniu 45° otwarte hamulce ograniczają prędkość do ok. 230 km/h (szybowiec bez balastu).

4.5.7. Akrobacja

Przed przystąpieniem do wykonywania akrobacji należy szybowiec wyważyć na prędkości 120 - 150 km/h i sprawdzić blokowanie hamulców aerodynamicznych i podwozia. Szybowiec wykonuje poprawnie i efektownie pętlę i przewrót (prędkość początkowa 180 - 200 km/h), spiralę (120 – 130 km/h), wyrót szybki (100 km/h), wyrót sterowany (180 km/h). Wykonanie tych figur jest typowe.

4.5.8. Lądowanie

Przed lądowaniem, na wysokości nie mniejszej jak 200 m nad terenem wypuścić balast wodny (przesunąć suwak do tyłu) a na wysokości nie mniejszej niż 200 m wypuścić podwozie (przesunąć suwak podwozia zdecydowanym ruchem do przodu i sprawdzić pewność blokowania). Podchodzić do lądowania z prędkością 90 -110 km/h. Nachylenie toru lotu regulować hamulcami aerodynamicznymi. Przyziemić na ogon. Na dobiegu hamować kółko.

4.5.9. Lot zapoznawczy

Przed lotem zapoznawczym należy zapoznać się z zakresem i warunkami użytkowania szybowca. Wskazane jest wykonanie lotu zapoznawczego w warunkach termicznych i bez balastu wodnego. Zaleca się wykonać krążenie, przeciągnięcie w locie prostym i zakręcie lot z prędkością do 220 km/h (w powietrzu spokojnym) oraz kilkakrotne sprawdzenie obsługi podwozia i hamulców.

4.6. OBSŁUGA I KORZYSTANIE Z BALASTU WODNEGO

Zawór otwiera się przez przestawienie czarnej gałki suwaka na lewej burcie do tyłu, zamyka przez przestawienie suwaka do przodu.

Postępowanie przy napełnianiu zbiorników:

1. Zakleić plastrem lub osłonić od góry szczeliny podziału kadłuba i skrzydeł.
2. Otworzyć zawór.
3. Podłączyć przewód napełniający do otworu spustowego na dolnej powierzchni kadłuba.
4. Ustawić skrzydła w poziom, podnieść lejek na wysokość większą od grzbietu kadłuba i nalewać wodę. Instalacja jest napełniona, gdy z otworu odpowietrzającego na grzbiecie kadłuba tryska równy strumień wody, także przy przechyleniu szybowca na prawe i lewe skrzydło.
5. Zamknąć zawór i odłączyć przewód napełniający.
6. Sprawdzić wyważenie poprzeczne szybowca.
7. Sprawdzić czy nie ma przecieków na złączach.

UWAGA :

- a. STOSOWAĆ TYLKO CZYSTĄ WODĘ !
- b. NIE WOLNO NAPEŁNIAĆ ZBIORNIKÓW BEZPOŚREDNIO Z SIECI WODOCIĄGOWEJ PONIEWAŻ CISNIENIE WODY MOŻE ROZSADZIĆ ZBIORNIKI !

W celu wypuszczenia wody podczas lotu przestawić suwak do tyłu aż do oporu. Czas całkowitego opróżnienia zbiorników wynosi ok. 4 min. Możliwy jest, częściowy spust wody -w tym celu należy w dowolnym momencie zamknąć zawór.

UWAGA :

POD ZADNYM WARUNKIEM NIE WOLNO DOPUŚCIĆ DO ZAMARZNIĘCIA WODY W INSTALACJI. W LOCIE WYSOKOŚCIOWYM, ZAWCZASU WYPUŚCIĆ BALAST !
ZABRANIA SIĘ STARTOWAĆ Z BALASTEM PRZY TEMPERATURZE POWIETRZA NA LOTNISKU PONIŻEJ +10°C !

4.7. CZYNNOSCI PO LOTACH

1. Sprawdzić wyłączenie zakrętomierza i wszelkich innych urządzeń elektrycznych.
2. W razie potrzeby usunąć zużyte baterie zakrętomierza.
3. W razie potrzeby odwodnić, instalację przyrządów pokładowych wg 4.2.6.
4. Oczyszczyć wnętrze kabiny i cały szybowiec.
5. Sprawdzić stan techniczny podwozia, toczność koła głównego i ogonowego, czystość wnętrza komory podwozia (w razie potrzeby oczyścić i przesmarować prowadnice) oraz skuteczność hamulca koła.
6. Przeprowadzić przegląd szybowca (jak przed rozpoczęciem lotów pkt. 4.1.) i usunąć usterki.
7. Założyć pokrowce (tylko na szybowiec czysty i suchy).

4.8. MONTAŻ I DEMONTAŻ

4.8.1. Narzędzia montażowe:

- dźwignia montażowa,
- wkrętak.

4.8.2. Montaż skrzydeł (rys. 6.):

1. Zamknąć hamulce i przymknąć suwak w kabinie.
2. Wprowadzić końcówki dźwigarów do prowadnic w luku dźwigarowym kadłuba aż do połączenia czopów dźwigarowych oraz gniazd kulistych na żebrach zamykających.
3. Dociągnąć skrzydła dźwignią montażową zaczepioną o stopki na końcach dźwigarów i wprowadzić sworzeń do tulei dźwigarowych. W przypadku trudności zestawienia skrzydeł poruszyć rurą skrętną (w kadłubie, za dźwigarem) sprzęgającą napędy hamulców prawego i lewego skrzydła.
4. Zabezpieczyć sworzeń przetyczką, a przetyczkę agrafką.
5. Połączyć napędy lotek (napęd hamulców łączy się samoczynnie).
6. Sprawdzić połączenie dźwigarów i działanie napędów.

4.8.3. Demontaż skrzydeł:

1. Rozłączyć napęd lotek oraz przewody instalacji balastu wodnego.
2. Podtrzymać końce skrzydeł, odbezpieczyć i wyjąć sworzeń.
3. Wysunąć po kolei skrzydła z kadłuba.

4.8.4. Montaż usterzenia wysokości (rys. 7.):

1. Ustawić sprężynę wyważającą w położeniu „ciężki na łeb”.
2. Nałożyć usterzenie wysokości na statecznik kierunku wprowadzając okucia w odpowiednie gniazda i jednocześnie spiąć popychacz z dźwignią steru wysokości (spinać przy sterze wychylonym do góry).
3. Połączyć okucia sworzniem włożonym przez otwór w krawędzi natarcia statecznika kierunku.
4. Zabezpieczyć sworzeń przestawiając go o 90° aż do pokrycia czerwonej linii na sworzniu z linią na nosku statecznika kierunku.

4.8.5. Demontaż usterzenia wysokości

Demontaż usterzenia wykonać w odwrotnej kolejności czynności przy montażu (sworzeń przekręcić o 90° tak by linie kontrolne były do siebie prostopadłe).

4.9. TRANSPORT KOŁOWY

W celu przygotowania szybowca zdemontowanego do transportu należy:

1. Sprawdzić skompletowanie części szybowca i wyposażenia.
2. Unieruchomić zawartość kabiny i bagażników.
3. Unieruchomić drążek sterowy przy pomocy pasów pilota.
4. Unieruchomić wahliwe złącza napędów w kadłubie (związać sznurkiem).
5. Zablokować lotki i ster kierunku (założyć ustalacze).
6. Założyć i zamknąć limuzynę, zamknąć okienko.
7. Założyć pokrowce na limuzynę, skrzydła, kadłub i usterzenie i zabezpieczyć przed zanieczyszczeniem złącza przewodów balastowych, oraz odkryte łożyska napędów i elementy montażowe skrzydeł, steru wysokości (owinać papierem parafinowym lub szmatkami).

Przy ładowaniu na wóz transportowy można mocować części szybowca następująco:

- za zewnętrzne powierzchnie przy pomocy szerokich obejm wyłożonych miękkim tworzywem, lub przy pomocy taśm,
- skrzydła - za końcówki dźwigarów,
- kadłub - za koło główne i ogonowe.

4.10. WSKAZÓWKI DLA KALKULACJI PRZELOTOWEJ

Podane poniżej skale krążków kalkulacyjnych opracowano na podstawie osiągnięć określonych przez pomiar w locie.

a. Skala dla szybowca bez balastu wodnego, masa w locie 320 kg, znak początkowy skali „75”:

Krażek km/h	„75”	100	120	130	140	150	160	170	180	190	200
Wariometr m/sek	0,0	0,84	1,95	2,54	3,20	3,94	4,63	5,31	6,55	7,84	9,5

b. Skala dla szybowca z balastem wodnym, masa w locie 420 kg, znak początkowy skali „86”:

Krażek km/h	„86”	100	120	130	140	150	160	170	180	190	200	210	220
Wariometr m/sek	0,0	0,64	1,46	1,85	2,26	3,00	3,70	4,23	4,99	5,68	6,88	8,14	9,9

Odpowiednie parametry przelotu kominowego w warunkach pozbawionych prądów opadających przedstawiają się następująco:

a. Szybowiec bez balastu wodnego, masa w locie 320 kg:

Średnie wznoszenie m/sek	0,5	1,0	1,5	2,0	2,5	3,0	3,5	4,0	4,5	5,0
Prędkość przeskoku km/h	105	122	132	145	155	165	175	180	188	200
Prędkość przelotowa km/h	40,5	60	72	82	90,5	97,5	104	110	115	127,5

b. Szybowiec z balastem wodnym, masa w locie 420 kg:

Średnie wznoszenie m/sek	0,5	1,0	1,5	2,0	2,5	3,0	3,5	4,0	4,5	5,0
Prędkość przeskoku km/h	120	135	150	160	173	182	194	202	205	212
Prędkość przelotowa km/h	43	63	77,5	88,5	98	106	113	119,5	125	130,5

5. SYTUACJE NIEBEZPIECZNE I AWARYJNE

5.1. LĄDOWANIE W WYSOKIEJ ROŚLINNOŚCI

Przy lądowaniu w wysokim zbożu lub trawie zachodzi możliwość uszkodzenia szybowca, gdyż w razie niesymetrycznego zaczepienia skrzydłem lub hamulcami: aerodynamicznymi szybowiec wykonuje niebezpieczny piruet. W przypadkach nieuniknionych należy lądować możliwie precyzyjnie traktując powierzchnie roślinności jako płaszczyznę przyziemia. Bezpośrednio przed przyziemieniem zamknąć hamulce aerodynamiczne!

5.2. LĄDOWANIE ZE SCHOWANYM PODWOZIEM

W razie niemożności poprawnego, pełnego otwarcia podwozia lub jego zablokowania należy podwozie schować całkowicie (przeszawić suwak do przodu). W miarę możliwości wybierać do przyziemia równą powierzchnię trawiastą lub spulchnioną. Przyziemić na ogon.

5.3. ZERWANIE LUB NIEZAMIERZONE ODCZEPNIENIE LINY HOLUJĄCEJ

W przypadku niezamierzonego odzepienia lub zerwania liny na małej wysokości należy:

1. Zwolnić zaczep (jeżeli lina pozostała przy szybowcu).
2. Wypuścić podwozie
3. W przypadku startu z balastem wodnym natychmiast otworzyć zawór i spustowy (suwak do tyłu).
4. Dociągnąć pasy plecowe.
5. Wybrać miejsce do lądowania. W przypadku nieuniknionej kolizji z przeszkodami terenowymi poza lotniskiem: **NIE DOPUŚCIĆ DO ZDERZENIA CZOŁOWEGO !**

5.4. PRZYMUSOWE OPUSZCZENIE SZYBOWCA I SKOK ZE SPADOCHRO

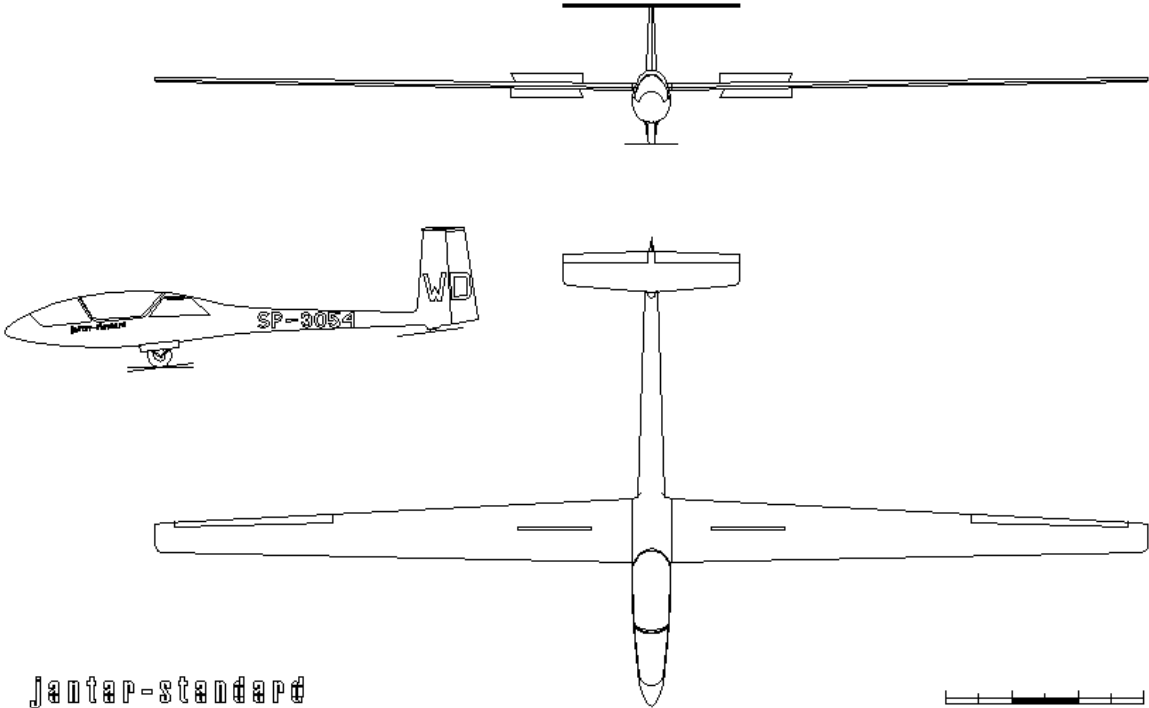
Opuszczenie szybowca stanowi jedyną możliwość ratunku pilota gdy nie można w sposób kontrolowany sprowadzić szybowca na ziemię, np.:

- w razie pożaru lub awarii uniemożliwiającej dalszy kontrolowany lot,
- w razie zasadniczej niedyspozycji pilota (np. utrata wzroku),
- w razie zupełnego odcięcia powrotu na ziemię przez chmury przylegające do ziemi.

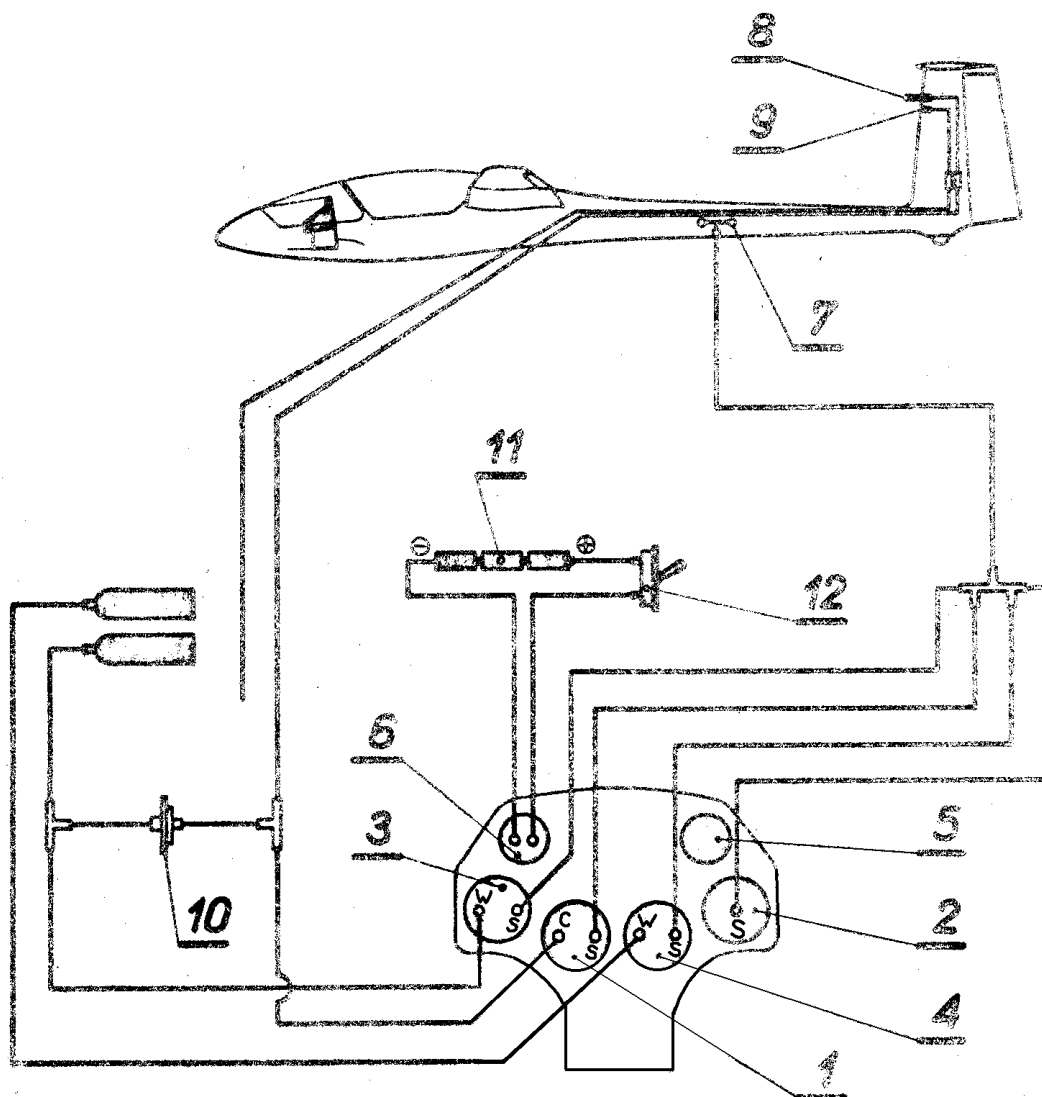
5.4.1. Kolejność czynności dla opuszczania kabiny

1. Puścić drążek.
2. Oburącz otworzyć zamki limuzyny i wypchnąć limuzynę w kierunku "w przód - w górę".
3. Rozpiąć pasy.
4. Wskoczyć w stronę osi ewentualnego obrotu szybowca.
5. Przy wystarczającej wysokości otworzyć spadochron z opóźnieniem. Przy wysokości poniżej 200 m otworzyć spadochron natychmiast.

Rysunek 1: Szybowiec SZD-41A „JANTAR STANDARD”

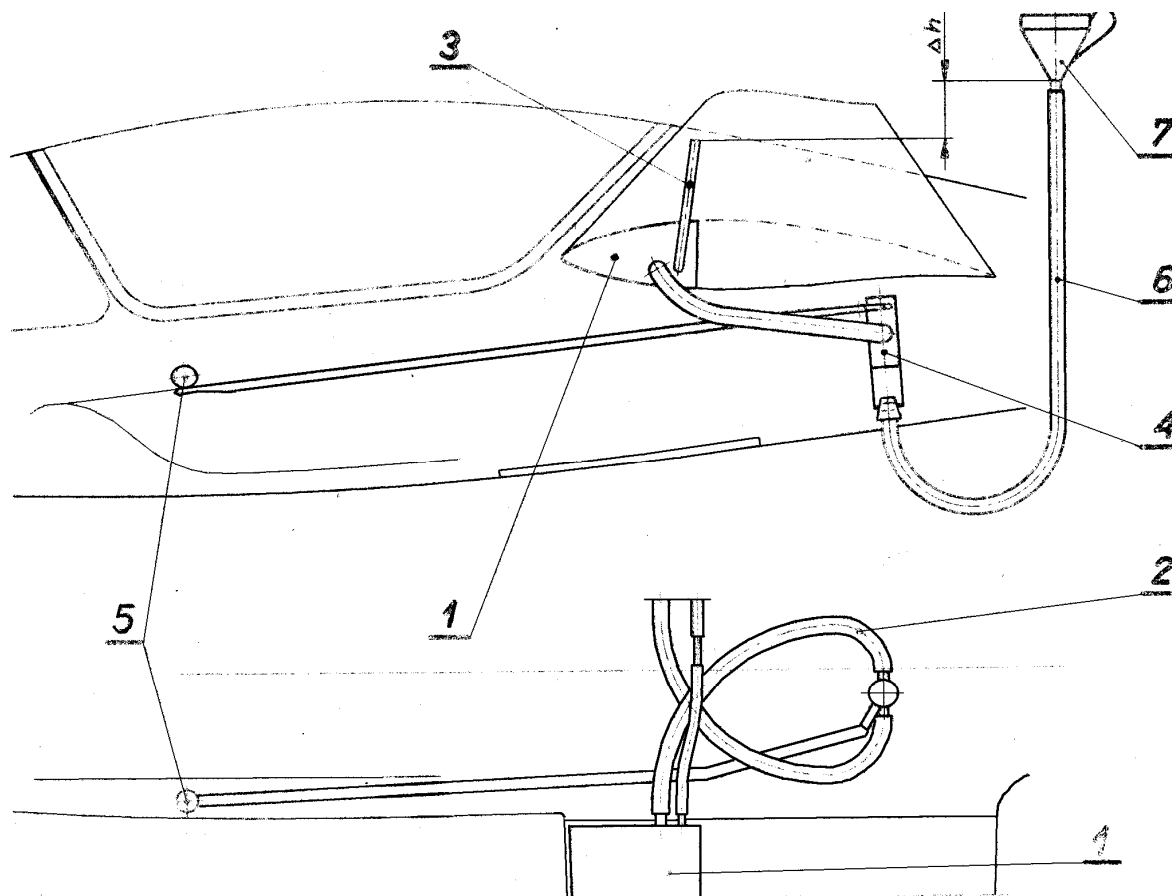
Rysunek 2: Instalacja przyrządów pokładowych

1. prędkościomierz PR-250S seria B (lub PR-400 S),
2. wysokościomierz W-10S lub (W-12 S),
3. wariometr WRS-5D,
4. wariometr PR-03 (lub WRS-5D),
5. busola BS-1 (lub KI-13),
6. zakrętomierz EZS-3,
7. dajniki ciśnienia statycznego (przewód w tablicy oznaczony kolorem czerwonym),
8. dajnik ciśnienia całkowitego (przewód w tablicy oznaczony kolorem zielonym),
9. gniazdo dla dodatkowego dajnika ciśnienia całkowitego (przewód w tablicy oznaczony kolorem żółtym),
10. kompensator KWEC,
11. baterie.

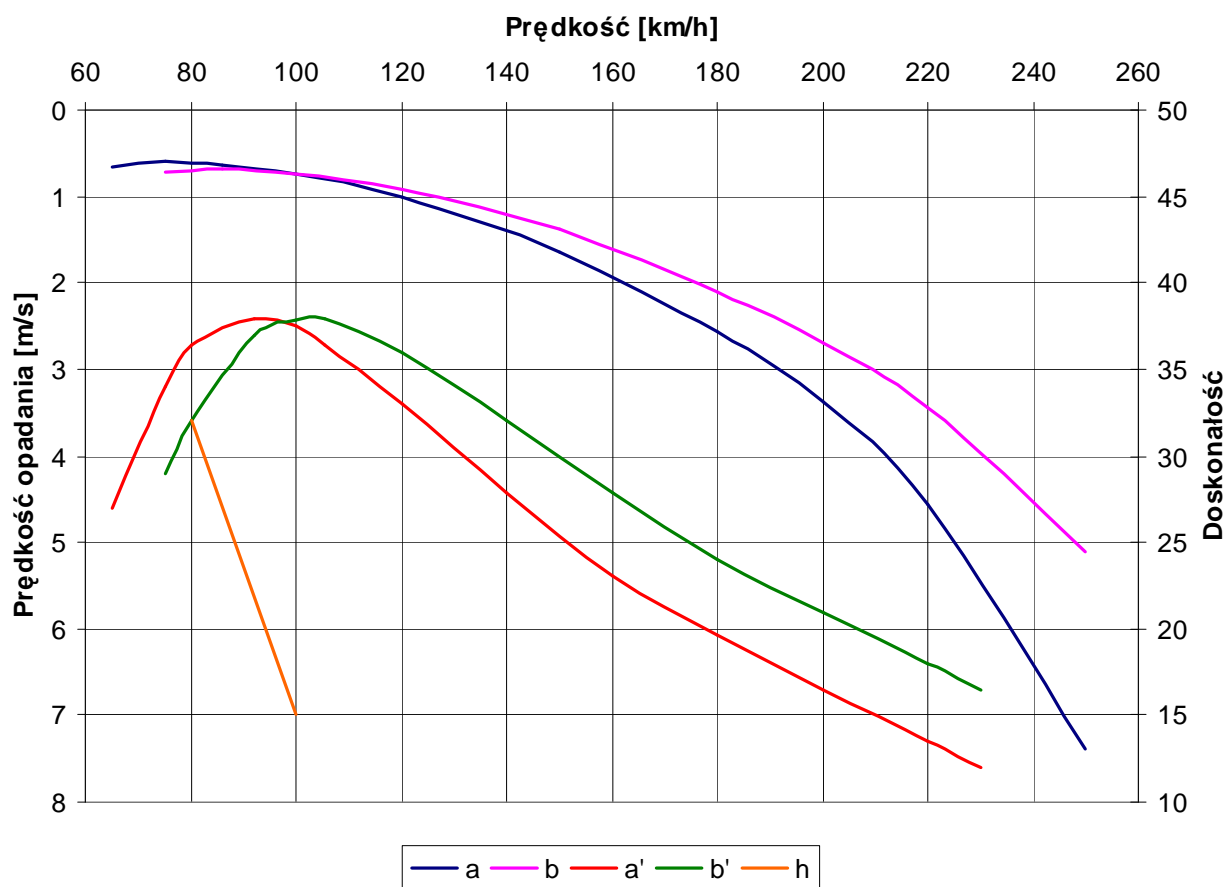

Rysunek 3: Instalacja balastowa

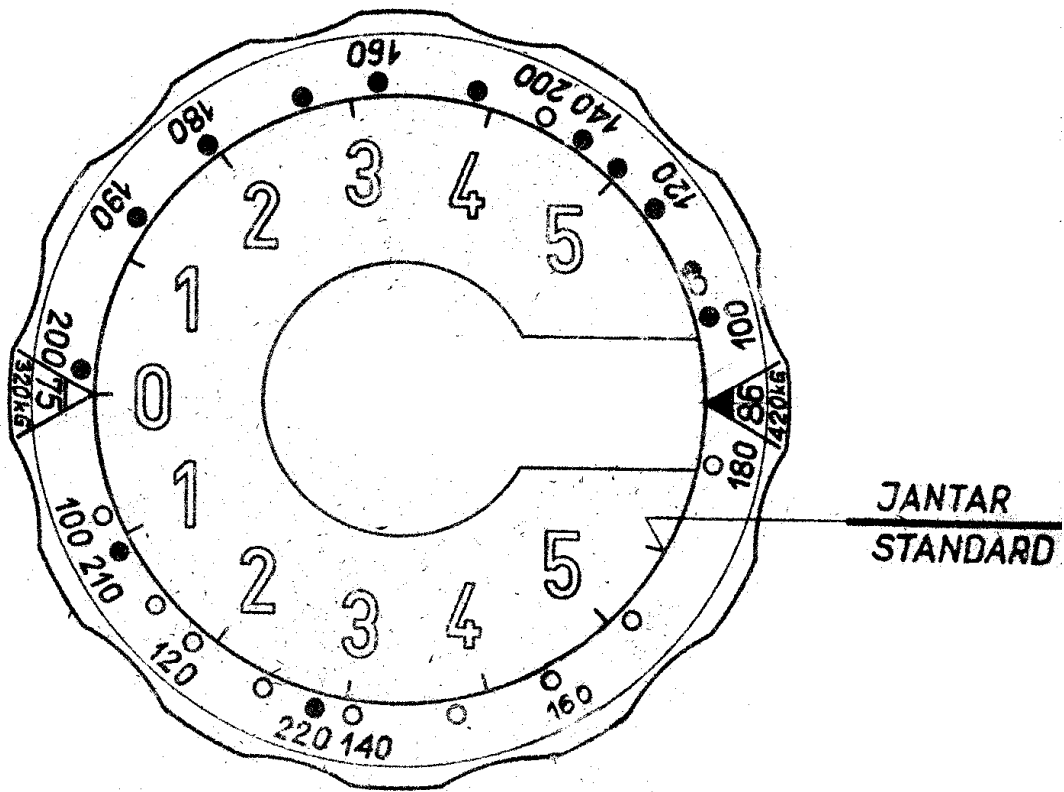
1. zbiorniki,
2. przewody wodne ze złączami,
3. przewody odpowietrzające ze złączami,
4. zawór,
5. gałka popychacza zaworu,
6. przewód do napełniania,
7. lejek.

Rysunek 4: Osiągi szybowca SZD-41A „JANTAR STANDARD” na podstawie pomiaru w locie.

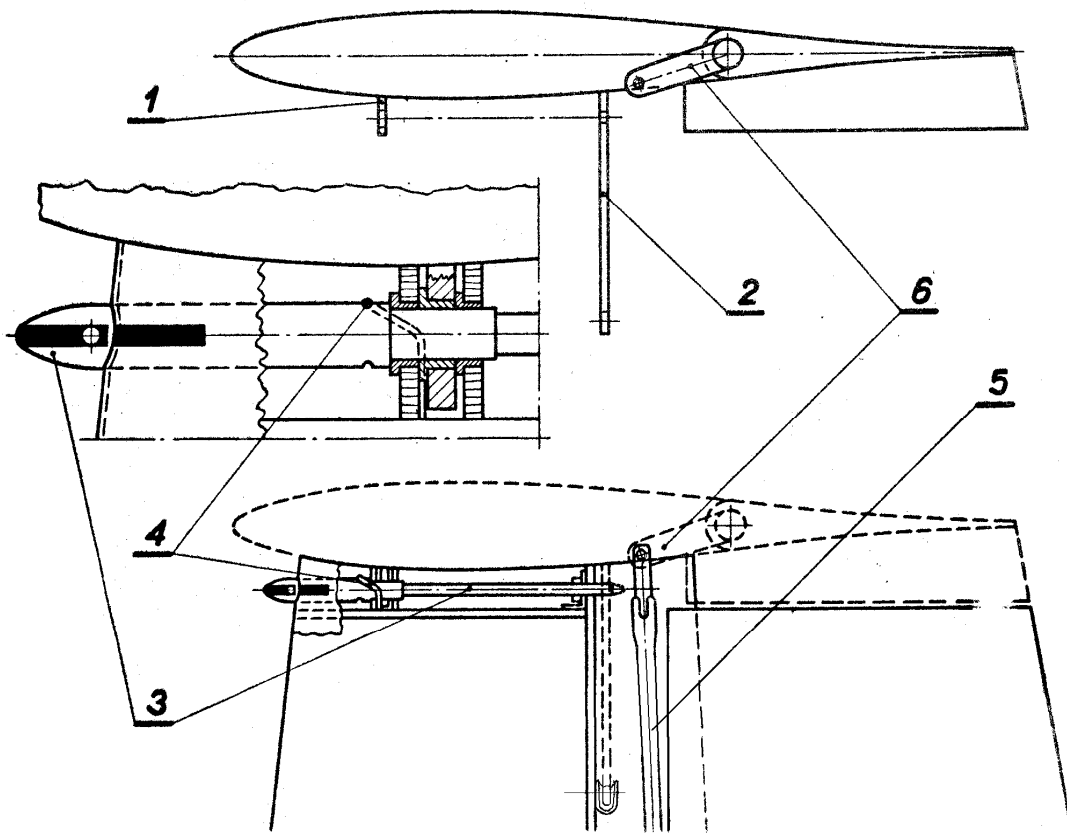
- a - biegunowa prędkości szybowca bez balastu $Q = 320 \text{ kg}$, $Q/S = 30,0 \text{ kg/m}^2$
- b - biegunowa prędkości szybowca z balastem $Q = 420 \text{ kg}$, $Q/S = 39,4 \text{ kg/m}^2$
- a' - krzywa doskonałości szybowca bez balastu $Q = 320 \text{ kg}$, $Q/S = 30,0 \text{ kg/m}^2$
- b' - krzywa doskonałości szybowca z balastem $Q = 420 \text{ kg}$, $Q/S = 39,4 \text{ kg/m}^2$
- h - biegunowa prędkości w locie z otwartymi hamulcami aerodynamicznymi, $Q = 320 \text{ kg}$

Rysunek 5: Krążek kalkulacyjny szybowca SZD-41A „JANTAR STANDARD” (na podstawie osiągow określonych przez pomiar w locie).

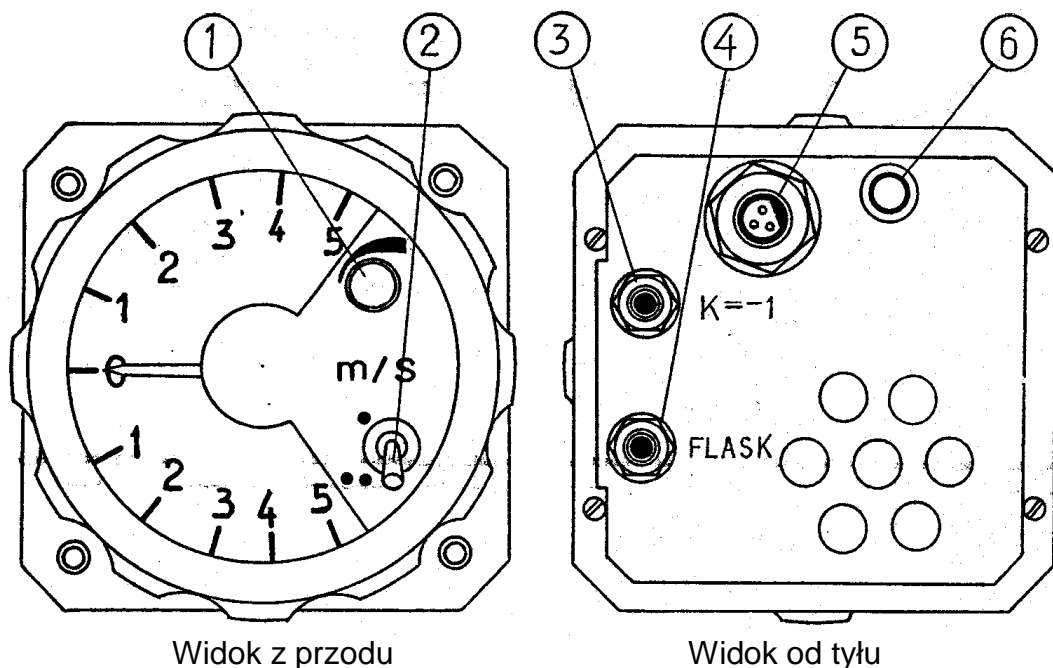

Rysunek 7: Montaż usterzenia wysokości

1. okucie przednie
2. okucie tylne
3. sworzeń
4. sprężyna zabezpieczająca
5. popychacz steru wysokości
6. dźwignia steru wysokości

WARIOMETR ELEKTRYCZNY

PRZEZNACZENIE

Wariometr elektryczny szybowcowy przeznaczony jest do pomiaru prędkości pionowej szybowca, oraz do akustycznej sygnalizacji tych wskazań.

DANE TECHNICZNE

Zakres pomiaru prędkości:	± 5 m/s
Napięcie zasilania stałe:	12 V $\pm$ 10%
Minimalne napięcie /awaryjne/:	9 V
Pobór prądu:	maks. 150 mA
wysokość lotu:	maks. 6000m
Temperaturowy zakres pracy:	-20 do +55°C
Masa bez części montażowych:	maks. 800g

ELEMENTY REGULACJI

1. Potencjometr z wyłącznikiem
2. Przełącznik stałej czasowej
3. Końcówka do podłączenia dyszki o współczynniku aerodynamicznym $k=-1$
4. Końcówka do podłączenia naczynia porównawczego (termos o pojemności 420 cm³)
5. Gniazdo zasilania elektrycznego 12V
6. Potencjometr do regulacji położenia wskazówki na zero

USTAWIENIE WSKAZÓWKI NA ZERO

Czynności tej dokonuje się wyłącznie przed lotem po włączeniu zasilania tj. pokręteł 1 należy obrócić zgodnie z ruchem wskazówek zegara o niewielki kąt. Moment włączenia

zasilania daje się wyczuć nieznacznym oporem pokrętła jak również słycać zatrask sprężynki potencjometru.

Nie wcześniej jak po 5 minutach od włączenia zasilania, jeśli wskazówka wariometru nie, stoi na wprost kreski zero, należy ją sprowadzić obracając drugim potencjometrem 6 znajdującym się na tylnej ścianie wariometru.

Zerowanie wariometru najlepiej przeprowadzić przy bezwietrznej pogodzie. Natomiast jeżeli są jakieś nawet nieznaczne podmuchy, należy zatkać szczelinę wlotu powietrza dyszy k=-1 i przystąpić do zerowania wariometru.

EKSPLOATACJA PODCZAS LOTU

Wariometr oprócz analogowego wskazania podobnie jak wariometry skrzydełkowe typu WRs posiada jeszcze akustyczną sygnalizację tych wskazań, co sprawia że lot jest bardziej bezpieczny w kominie, ponieważ pilot nie musi obserwować przyrządu i koncentrować swojej uwagi na zewnątrz szybowca, orientując się równocześnie o warunkach noszenia.

Siłę głosu uzyskuje się przez obrót w prawo potencjometru 1. Wznoszenie ma sygnał akustyczny przerywany i jego częstotliwość rośnie w miarę wzrostu prędkości wznoszenia. Opadanie natomiast charakteryzuje się sygnałem ciągłym o zmieniającej się barwie. Ażeby sygnały te lepiej poznać i utrwalić należy je osłuchać.

Położenie dzwigni przełącznika 2 na jednej kropce oznacza nastawienie wariometru. na stałą czasową maks. 4s, zaś przełączenie w położenie z dwoma kropkami 5s.

Podczas lotu w czasie deszczu należy włączyć przyrząd przez przekręcenie w lewo pokrętłem 1 aż do oporu. Nie wyłączenie przyrządu w takich warunkach lotu, grozi dostaniem się wody do czujnika pomiarowego przyrządu i poważnym jego uszkodzeniem.

CZYNNOŚCI PO WYKONANIU LOTU

Jeśli lot odbył się podczas deszczu, należy zlać wodę z obwodu pneumatycznego k=-1 wg instrukcji eksploatacji szybowca.

SCHEMAT POŁĄCZEN PRZEWODU ZASILANIA

